

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR ORGANIZATION OF YOUNG LEARNERS' MUSICAL ACTIVITY

Стаття присвячена актуальним проблемам сучасної мистецької педагогіки, зокрема практичним аспектам підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти до організації музичної діяльності молодших школярів. Автори виокремлюють об'єктивні умови функціонування закладів загальної середньої освіти та специфіку діяльності вчителя початкової школи в галузі мистецької освіти: малокомплектність сільських шкіл, залучення вчителів початкової школи до навчання музики, багатопредметність викладання як особливість професійної діяльності педагогів початкової освіти. Саме багатопредметність викладання як визначальна риса професійної діяльності вчителя початкової освіти дає йому змогу широко і різнопланово інтегрувати мистецтво в процес навчання, розв'язуючи проблему незначної кількості годин для вивчення дисциплін освітньої галузі «Мистецтво» і реалізуючи при цьому найважливіші завдання освіти молодших школярів. Автори визначають практичну реалізацію ідей і змісту концепції інтегрованої поліхудожньої освіти одним із дієвих шляхів художнього розвитку молодших школярів. Чинниками, що впливають на актуалізацію цієї задачі, визначено скорочення аудиторних годин на методико-теоретичні дисципліни, відсутність системної попередньої музичної підготовки, недостатній рівень мистецтвознавчих знань у більшості студентів. Розглядаючи організацію музичної діяльності як цілісний художньо-творчий процес, автори виокремлюють такі види діяльності, як музично-слухацька, музично-виконавська (вокально-хорова діяльність, музично-пластичне рух, музично-інструментальна), музично-композиційна, музична діяльність в інтегративному процесі комплексної взаємодії мистецтв. Автори наголошують на необхідності рівноцінного впровадження всіх видів музичної діяльності на уроці, обґрунтовують роль саме виконавської і творчої діяльності для учнів початкової школи. Запропоновано завдання, які можуть застосовувати студенти, не маючи попередньої музично-інструментальної підготовки, в більшості з яких немає усвідомленого досвіду поводження зі справжнім музичним інструментом.

Ключові слова: професійна підготовка, мистецька освіта, майбутній учитель початкової школи, музична діяльність, методичні прийоми.

The article is devoted to the current problems of modern art pedagogy, in particular the practical aspects of preparing future primary school teachers in the field of art education to organize the musical activities of primary school students. The authors single out the objective conditions for the functioning of general secondary education institutions and the specifics of primary school teachers in the field of art education: understaffing of rural schools, involvement of primary school teachers in music education, multidisciplinary teaching as a feature of professional activity of primary school teachers. It is the multidisciplinary nature of teaching as a defining feature of the professional activity of primary school teachers that allows them to widely and diversely integrate art into the learning process, solving the problem of insufficient hours to study the disciplines of "Art" and implementing the most important tasks of primary education. The authors define the practical implementation of the ideas and content of the concept of integrated polyart education as one of the effective ways of artistic development of primary schoolchildren. Factors influencing the actualization of this task are reduction of classroom hours for methodological and theoretical disciplines, lack of systematic prior musical training, insufficient level of art knowledge in most students. Considering the organization of musical activity as a holistic artistic and creative process, the authors distinguish types of activity as musical-listening, musical-performing (vocal-choral activity, musical-plastic movement, musical-instrumental), musical-compositional, musical activity in the integrative process of complex interaction of arts. The authors emphasize the need for equal implementation of all types of musical activities in the classroom, justify the role of performance and creative activities for primary school students. There are tasks that can be used by students without prior musical and instrumental training, most of whom do not have a conscious experience of handling a real musical instrument.

Key words: professional training, art education, future primary school teacher, musical activity, methodological techniques.

УДК 378.013.2:371.32:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-1.24>

Замороцька В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Смиреньський В.М.,
канд. пед. наук, доцент,
викладач-спеціаліст циклової комісії
«Хорове диригування»
КЗ «Бахмутський фаховий коледж
культури і мистецтв
імені Івана Карабича»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Одним із напрямів професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів початкової освіти є формування спеціальних компетентностей, необхідних для проведення уроків музики, а також для реалізації завдань музичного розвитку учнів. Професійно-педагогічна підготовка до такої діяльності зумовлена об'єктивними умовами функціонування установ початкової загальної освіти та специфікою діяльності вчителя початкової школи. Під об'єктивними умовами розуміємо необхідність

залучення вчителів початкової школи до викладання уроків музики. У нашій країні функціонує дієва система підготовки музично-педагогічних кадрів, які отримують вищу професійну музично-педагогічну освіту, тому в закладах загальної середньої освіти завдання музичного розвитку дітей та підлітків реалізують переважно педагоги, які мають профільну музично-педагогічну освіту, що, безсумнівно, є досягненням вітчизняної системи освіти. Водночас у невеликих за кількістю учнів сільських і малокомплектних школах, як пра-

вило, всі предмети, і музику зокрема, веде вчитель початкових класів. Іноді така ситуація виникає і в міських школах, що останнім часом стає нерідкістю. Ці причини, які зумовлюють необхідність підготовки майбутніх педагогів початкової освіти до музично-педагогічної діяльності, мають прикладний, практико орієнтований характер.

Іншого роду причини зумовлені, як було сказано вище, специфічними особливостями діяльності вчителя початкових класів, одна з яких – універсальність, що полягає не тільки в багатопредметності викладання, а й у необхідності реалізації завдань виховного і розвивального характеру в процесі організації навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку. У зв'язку з цим у початковій школі особлива увага традиційно приділяється позанавчальній діяльності молодших школярів, організація якої, як правило, пов'язана із залученням дітей до світу культури, мистецтва й організацією їхньої власної художньої діяльності. Відомо, що цей період сприятливий для участі дітей у різних музейних програмах, творчих конкурсах, занурення в регіональну культуру. Емоційність, образність мислення дітей цього віку визначають їхній інтерес до самостійної художньої діяльності. При цьому доступні і цікаві форми прилучення до мистецтва сприяють подоланню інтелектуальних, психологічних переважань і переважності школярів, що, безсумнівно, важливо для дитини.

Крім того, в сучасному суспільстві зростає роль залучення підростаючого покоління до мистецтва як джерела гуманітарного розвитку, компонента культури, єдиного виду діяльності, здатного відображати цілісну картину світу в єдності думки і почуттів людини, а також найважливішого засобу залучення особистості до духовних цінностей через власний досвід, особисте емоційне переживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми розвитку музичного мистецтва, мистецької педагогіки, інтегрованого вивчення мистецтва взагалі й музики зокрема висвітлено в наукових працях таких дослідників, як Л. Архімович, С. Горбенко, М. Гордійчук, Т. Дорошенко, А. Єрьомкіна, Т. Іванченко, С. Ілларіонова, Н. Королук, А. Лашенко, Л. Масол, Г. Первушина, О. Рудницька, А. Трушин та ін. З огляду на, безумовно, провідну роль педагогів-музикантів у реалізації завдань художньої освіти загалом і музичної освіти молодших школярів зокрема вчитель початкової школи може зробити в цей процес вагомий внесок. Так, багатопредметність викладання як особливість професійної діяльності педагога початкової освіти дає йому змогу широко і різнопланово вводити мистецтво в процес навчання [3], вирішуючи певною мірою проблему малої кількості годин для вивчення дисциплін предметної області «Мистецтво» і реалізуючи при цьому найважливіші завдання освіти молодших школярів. Одним

із дієвих шляхів художнього розвитку молодших школярів у початковій школі може стати практична реалізація ідей і змісту концепції інтегрованої поліхудожньої освіти [4].

Усе зазначене вище визначає роль вчителя початкової школи у вирішенні завдань музичного розвитку дітей і говорить про необхідність формування у педагога початкової освіти таких компетентностей, як розуміння значущості музичної освіти дітей у цьому віці і готовності до організації музичної діяльності молодших школярів. Включення в освітню програму підготовки сучасного педагога початкової освіти дисциплін, що сприяють формуванню спеціальних компетентностей, необхідних для реалізації завдань музичної освіти, є обґрунтованим і своєчасним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас перед викладачами педагогічних вишів досить гостро стоїть завдання визначення умов успішного формування означених компетентностей у студентів, що навчаються за спеціальністю 013 «Початкова освіта», тобто в майбутніх учителів початкової школи. Актуалізація цієї задачі визначається такими чинниками, як скорочення аудиторних годин на методико-теоретичні дисципліни, відсутність, як правило, системної попередньої музичної або іншої художньої підготовки, недостатньо високий рівень знань мистецтвознавчого характеру в більшості студентів. Крім того, актуалізація діяльнісного підходу в освіті загалом і в музичній освіті зокрема, пошук і визначення умов впровадження технологій музичного розвитку, відповідних природі і специфіці музики як завдання сучасної педагогіки мистецтва, зумовлюють важливість формування в педагога необхідних спеціальних компетентностей.

Мета статті полягає в обґрунтуванні можливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації музичної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про підготовку вчителя початкових класів до проведення уроків музики, необхідно підкреслити важливість формування компетентностей, необхідних для організації музично-виконавської і композиційно-творчої діяльності дітей. Зауважимо, що в теорії музичної освіти музична діяльність структурується відповідно до специфіки триєдності цього виду мистецтва: як діяльність композитора (створення, твір, творчість), діяльність виконавця (спів, інструментальна, ритмічна), діяльність слухача (сприйняття музики) [1; 5].

У сучасних навчально-методичних посібниках є певні відмінності в трактуванні поняття «музична діяльність». Е. Абдуллін і О. Ніколаєва визначають таку структуру музичної діяльності:

- власне музична діяльність (музично-слухачька, музично-виконавська: вокально-хорова,

гра учнів на музичних інструментах, музично-композиційна);

- музично-теоретична діяльність;
- музично-історична діяльність;
- музично-орієнтована поліхудожня діяльність;
- музично-опосередкована діяльність [1].

У навчальному посібнику М. Осенневої, призначеному для студентів, що навчаються за профілем «Початкова освіта», виділені такі види діяльності, як музично-слухацька, музично-виконавська (вокально-хорова діяльність, музично-пластичне рух, музично-інструментальна), музично-композиційна, музична діяльність в інтегративному процесі комплексного взаємодії мистецтв [5].

Розроблений у теорії поділ музичної діяльності на види визначає структурування уроку музики щодо наявних класифікацій. Водночас із позиції сучасних підходів у педагогіці мистецтва, теорії про співвідношення художньої та навчальної діяльності на уроках музичного мистецтва, організація музичної діяльності розглядається як цілісний художньо-творчий процес [2; 3].

Аналіз педагогічного досвіду вчителів початкових класів показує, що під час уроків музики вони найчастіше організують слухання музичних творів і спів. При цьому дії вчителя і дітей зазвичай мають доволі формальний характер, що не відповідає специфіці повноцінної художньої діяльності. Це проявляється в надмірному включенні інформаційного матеріалу, переважанні словесних методів, поверхневого аналізу музичних творів. Спів же полягає в розучуванні тексту, мелодії і багаторазовому повторенні пісні. Організація різних видів саме музично-виконавської і композиційно-творчої діяльності викликає ще більші складнощі, як у вчителів, так і студентів педагогічних вишів, які навчаються за профілем «Початкова освіта», що цілком пояснюється відсутністю необхідної теоретичної та власної виконавської підготовленості. Треба зазначити, що далеко не всі вчителі музики, які мають спеціальну профільну освіту, володіють сучасними технологіями організації музичної діяльності.

Об'єктивно оцінюючи специфічність і складність підготовки до організації цих видів діяльності майбутніх учителів початкової школи, під час викладання курсів «Методика навчання музики», «Методика вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво»», «Основний музичний інструмент» у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» апробуються різні способи досягнення поставлених завдань.

На теоретичних заняттях наголошується на необхідності рівноцінного впровадження всіх видів музичної діяльності на уроці, на потенційному значенні для розвитку учнів їх комплексного поєднання. Обґрунтовується роль саме виконавської і творчої діяльності для дітей молодшого шкільного віку. З позиції необхідності впровадження діяльнос-

ного підходу в освіті розглядається сутність і природа процесу справжньої художньої діяльності, роль творчості як її базового компонента.

На практичних заняттях створюються умови, що стимулюють студентів до пошуку прийомів організації різних видів музично-виконавської діяльності, що відповідають особливостям художньо-творчої діяльності, адекватних можливостям їх застосування майбутніми вчителями. Формування практичних умінь і спеціальних компетентностей студентів із підготовки та проведення уроків музики в початковій школі здійснюється в межах дисциплін «Методика навчання музики» і «Методика вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво»», навички ж закріплюються під час проходження практик у початковій ланці закладів загальної середньої освіти.

На етапі підготовки до уроку студент самостійно розробляє і обговорює з викладачем завдання, хід уроку, складає конспект. Особлива увага при цьому приділяється добору методичних прийомів, які активізують музичну діяльність учнів. Потім урок проводиться в присутності групи студентів і аналізується.

Наприклад, на одному з уроків, присвячених ознайомленню третьокласників з історією зародження церковних дзвонів та їх впливу на розвиток класичної музики, студентка на проблемно-пошуковому рівні виявила і узагальнила наявні із цієї теми знання дітей, включила в зміст цікавий історичний матеріал. На етапі закріплення знань про види дзвонів нею була організована композиційно-творча й інструментальна діяльність дітей. Далі вчителька звернулася до дітей із запитанням: «Чи можна зобразити звучання дзвонів на фортепіано?». І знову в пошуково-творчій формі молодші школярі знаходили відповідь на поставлене запитання, торкаючись до клавіатури фортепіано.

На іншому уроці перед розучуванням новорічної пісні про сніжинки студентка звернулася до дітей із запитанням: «Чи можна зобразити рух сніжинок музикою?». Діти назвали відповідні, на їхній погляд, інструменти (фортепіано, металофон, трикутник). Потім їм було запропоновано намалювати рух мелодії сніжинок, зіграти задуману мелодію на уявному інструменті, імітуючи виконавські рухи, а вже після цих завдань кільком учням вдалося втілити свій задум, граючи на справжніх музичних інструментах.

Застосування гри на фортепіано виявилось можливим і в процесі виконання нашими студентами своєрідних музично-творчих завдань, які можна співвідносити з досліджуваними творами або включати в урок як самостійний етап. Аналізуючи «Пісню жайворонка» П. Чайковського на етапі повторного слухання, на одному зі студентських уроків учням було запропоновано завдання імітувати гру на фортепіано, коли вони почують

«спів пташки», а потім скласти подумки і зіграти свою мелодію на фортепіано. До гри на найпростіших мелодійних інструментах або на фортепіано в межах першої октави студенти звертаються при включенні в зміст уроку творів фольклору.

Висновки. Досвід показав, що такі завдання можуть застосовувати студенти, які не мають попередньої музично-інструментальної підготовки, в більшості з яких немає усвідомленого досвіду поводження зі справжнім музичним інструментом. Однак вивчення ключових понять про закономірності музичного мистецтва, розуміння необхідності активізації процесу залучення учнів до музики, оволодіння такого роду методичними прийомами, захоплює майбутніх педагогів, розвиває їх музично-педагогічне мислення, сприяє формуванню компетентностей, необхідних для організації музично-художньої діяльності молодших школярів на уроці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдуллин Э.Б., Николаева Е.В. Методика музыкального образования : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : «Прометей», 2013. 432 с.
2. Бородай М.В., Сивик О.Б. Теорія музики в системі професійної музичної освіти : навч.-метод. посібник. Київ : Богдан, 2012. 56 с.
3. Дорошенко Т.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів : навч. посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 167 с.
4. Масол Л.М. Інтеграція в системі шкільної мистецької освіти і поліхудожня підготовка вчителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2003. № 4. С. 7–15.
5. Осеннева М.С. Теория и методика музыкального воспитания : учебник для учрежд. высш. проф. образования. Москва : Издательский центр «Академия», 2014. 272 с.